

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek senátu ze dne 9. dubna 2019 ve věci č. 72931/10 – *V. D. a ostatní proti Rusku*

Senát třetí sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že automatické vyloučení bývalé pěstounky a dalších dětí v pěstounské péči ze života dítěte, které u pěstounky žilo téměř devět let, představuje porušení článku 8 Úmluvy. Naopak shledal, že pro vyhovění žádosti biologických rodičů pro navrácení dítěte do jejich péče existovaly relevantní a dostatečné důvody a článek 8 Úmluvy porušen nebyl.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelka je bývalá pěstounka R. narozeného v roce 2000, který trpí závažnými zdravotními obtížemi. Biologičtí rodiče se nebyli schopni o R. dostatečně postarat, a tak ho po narození ponechali v péči lékařů a následně v péči stěžovatelky až do jeho devíti let věku. V průběhu času stěžovatelka přijala do pěstounské péče i další děti, které jsou v řízení před Soudem ostatními stěžovateli. V roce 2007 biologičtí rodiče podali žádost o vrácení R. do péče, které vyhověno nebylo. Jejich další žádosti bylo v roce 2010 vyhověno s tím, že ruský zákon o rodině automaticky vylučoval možnost styku R. s bývalou pěstounskou rodinou.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelé namítali, že navrácení R. do péče biologických rodičů, jakož i zpřetrhání vazeb mezi R. a pěstounskou rodinou, se kterou R. prakticky od narození vyrůstal, představuje porušení práva na respektování rodinného života.

1. Předběžná otázka: Oprávnění stěžovatelky podat stížnost jménem R.

Stěžovatelka podala stížnost rovněž jménem R. s odůvodněním, že emocionální vazby mezi nimi jsou rovnocenné vazbám mezi matkou a dítětem a že v prvních devíti letech života R. byla jedinou významnou osobou v jeho životě. Z ustálené judikatury Soudu vyplývá, že děti se obvykle musí spoléhat na jiné osoby, aby hájily jejich zájmy, a je žádoucí se vyhnout restriktivnímu přístupu (*A. K. a L. proti Chorvatsku*, č. 37956/11, rozsudek ze dne 8. ledna 2013, § 46–47 a *Moretti a Benedetti proti Itálii*, č. 16318/07, rozsudek ze dne 27. dubna 2010, § 32). Soud uvedl, že stěžovatelka není biologickou matkou R. a v době řízení před Soudem již nebyla ani jeho opatrovnící a nemohla za něj tudíž jednat. R. byl vrácen do péče biologických rodičů, kteří mají plnou rodičovskou odpovědnost a nedali stěžovatelce svolení zastupovat R. v řízení před Soudem. S ohledem na svůj psychický stav není R. v pozici, aby se mohl k věci vyjádřit. Soud proto učinil závěr, že stížnost podaná stěžovatelkou jménem R. je neslučitelná *ratione personae* s ustanoveními Úmluvy a že stěžovatelka není oprávněna R. v řízení před Soudem zastupovat.

2. K přijatelnosti

a) Oprávnění stěžovatelky podat stížnost jménem druhého, třetího a osmého stěžovatele

Vláda namítala, že druhý, třetí a osmý stěžovatel v mezidobí nabyli zletilosti a stěžovatelka tudíž ztratila postavení jejich opatrovnice a nemohla je nadále zastupovat v řízení před Soudem. Z judikatury Soudu vyplývá, že pravomoc Soudu lze přehodnotit v kterémkoli stadiu řízení (*Blečić proti Chorvatsku*, č. 59532/00, rozsudek velkého senátu ze dne 8. března 2006, § 67). Soud uvedl, že ke dni podání stížnosti byli druhý, třetí a osmý stěžovatel nezletilí a stěžovatelka jako jejich opatrovnice měla oprávnění hájit jejich zájmy a jednat jejich jménem. Po nabytí zletilosti druhá stěžovatelka projevila zájem v řízení před Soudem pokračovat a dala stěžovatelce plnou moc. Pokud jde o třetího a osmého stěžovatele, po výměně stanovisek účastníků řízení před Soudem byli stále nezletilí a stěžovatelka tak

byla oprávněna je v řízení před Soudem zastupovat. Soud proto učinil závěr, že stížnost podaná stěžovatelkou jménem ostatních stěžovatelů je slučitelná *ratione personae* s ustanoveními Úmluvy.

b) Existence „rodinného života“ mezi stěžovateli a R.

R. byl v péči stěžovatelky od osmi měsíců věku až do svých devíti let. Během tohoto období stěžovatelka jednala jako jeho matka. Ostatní stěžovatelé, tehdy nezletilí, byli postupně umístěni do péče stěžovatelky a tvořili s R. rodinu v rozmezí jednoho roku až sedmi let. Vzhledem k tomu, že mezi stěžovateli existovaly blízké osobní vazby a vnitrostátní soudy uznaly, že stěžovatelka převzala roli rodiče R., Soud učinil závěr, že mezi stěžovateli existoval „rodinný život“ ve smyslu článku 8 Úmluvy (srov. *Antkowiak proti Polsku*, č. 27025/17, rozhodnutí ze dne 22. května 2018).

3. K odůvodněnosti

a) Navrácení R. do péče biologických rodičů

Zrušení opatrovnictví stěžovatelky nad R. a jeho navrácení do péče biologických rodičů mělo za následek zpřetrhání vazeb mezi stěžovateli a R., které bylo zásahem do rodinného života (*Antkowiak proti Polsku*, cit. výše, § 63). Zájmy dítěte přitom přikazují, že vazby dítěte na jeho rodinu musí být udržovány s výjimkou případů, kdy se rodina ukázala jako zvláště neschopná. Z toho plyne, že rodinné vazby mohou být přetrženy jen za velmi výjimečných okolností a musí být učiněno vše pro zachování rodinných vztahů, a pokud je to vhodné, pro „znovuvytvoření“ rodiny (*Kacper Nowakowski proti Polsku*, č. 32407/13, rozsudek ze dne 10. ledna 2017, § 75) Je totiž pozitivním závazkem státu sjednocovat biologické rodiče se svými dětmi (*Görgülü proti Německu*, č. 74969/01, rozsudek ze dne 26. února 2004, § 45).

V daném případě vnitrostátní orgány stály před těžkou volbou mezi umožněním pokračování vztahu stěžovatelů, kteří s R. žili faktický rodinný život, nebo přijetím opatření za účelem sloučení R. s jeho biologickými rodiči. Za tím účelem byly povolány ke spravedlivému vyvážení zájmů biologických rodičů R. a stěžovatelů. Současně bylo třeba vzít v potaz zranitelnost R. vzhledem k jeho fyzickému a psychickému stavu. Podstatné byly následující aspekty. R. strávil prvních devět let svého života v péči stěžovatelky, která jednala jako jeho matka. Dle Soudu však tato dlouhá doba nemohla sama o sobě vyloučit možnost sloučení R. s jeho biologickými rodiči, jelikož budoucí vztahy v rodině nemohou být určeny pouze na základě plynutí času (*Ribić proti Chorvatsku*, č. 27148/12, rozsudek ze dne 2. dubna 2015, § 92). Dále, biologičtí rodiče R. nebyli nikdy zbaveni rodičovské odpovědnosti, a přesto, že prvních osm let s R. neudržovali kontakt, finančně ho podporovali. V roce 2009 s ním navázali kontakt poté, co okresní soud určil styk. Konečně, byť rozhodnutí z roku 2001 o ustanovení stěžovatelky opatrovnicí neobsahovalo žádný text ohledně časových limitů nebo ukončení opatrovnictví, stěžovatelka nemohla předpokládat, že R. zůstane v její péči natrvalo. Na umístění dítěte do péče jiné osoby se hledí jako na dočasné opatření (*S. S. proti Slovinsku*, č. 40938/16, rozsudek ze dne 30. října 2018, § 85 a 101).

Vnitrostátní orgány vzaly náležitě v potaz nejlepší zájem R. a jeho psychický a fyzický stav a konstatovaly, že v péči stěžovatelky se dobře vyvíjel. Biologičtí rodiče nebyli po jeho narození schopni se o něj postarat a jejich první žádost o převzetí do péče byla zamítnuta s tím, že by bylo narušeno jeho zdraví a bylo třeba nastavit proces adaptace. Při rozhodování o jejich druhé žádosti pak soudy dospěly k názoru, že rodiče jsou schopni se o R. postarat, v tu dobu kontakty mezi nimi již rok probíhaly. Ze znaleckých zpráv a výpovědí svědků vyplývalo, že rodiče obnovili vztah s R., který se u nich cítil v bezpečí, a že rozuměli jeho potřebám. Pro umístění R. do jejich péče tak existovaly relevantní a dostatečné důvody. Soud uznal, že dané rozhodnutí muselo stěžovatelům způsobit citové útrapy, avšak jejich práva nemohla převážit nad nejlepším zájmem dítěte (srov. *Antkowiak proti Polsku*, cit. výše, § 72) a k porušení článku 8 Úmluvy tudíž nedošlo.

b) Kontakt stěžovatelů s R.

Z judikatury Soudu vyplývá, že článek 8 Úmluvy je nutné vykládat tak, že od smluvních států vyžaduje individuální přezkum toho, zda je v nejlepším zájmu dítěte udržovat kontakt s osobou, ať již biologicky

příbuznou, či nikoliv, která se o dítě starala dostatečně dlouhou dobu (*Nazarenko proti Rusku*, č. 39438/13, rozsudek ze dne 16. července 2015, § 66).

V dané věci vnitrostátní soudy zamítly žádost stěžovatelů o určení kontaktu s R. s odkazem na absenci biologické vazby mezi nimi, což dle ruské právní úpravy vylučovalo možnost styku. Již ve věci *Nazarenko proti Rusku* (cit. výše, § 65 a 67) Soud vyjádřil znepokojení nad rigiditou vnitrostátní úpravy, která nepřipouštěla žádné výjimky, a konstatoval, že automatické odepření kontaktu bez řádného odůvodnění nejlepšího zájmu dítěte představovalo porušení práva na rodinný život (tamtéž, § 68). Taktéž v projednávané věci soudy neposoudily konkrétní okolnosti případu, nezohlednily vztah mezi stěžovatelkou a R., nezvážily, zda by kontakt byl v nejlepším zájmu dítěte a zda by zájmy biologických rodičů převážily nad zájmy stěžovatelů. Odvolací soud se omezil na konstatování, že právo na styk s dítětem nemůže být za žádných okolností zaručeno jiným osobám než těm uvedeným v § 67 zákona o rodině. Soud nemůže spekulovat, zda styk byl nebo nebyl v nejlepším zájmu dítěte, avšak nemůže přijmout, že soudní rozhodnutí nebyla založena na konkrétních okolnostech případu a že styk byl automaticky vyloučen. Soud uzavřel, že soudy nedostály své povinnosti spravedlivě vyvážit práva všech dotčených osob (srov. tamtéž, § 66 a 68). Došlo proto k porušení článku 8 Úmluvy.